

**КОМПАРАТИВИСТИКА
ЖӘНЕ АУДАРМАТАНУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**ҚР ҰҒА академигі
Нұрғали Рымғали Нұрғалиұлының
туғанына 70 жыл толуына арналған
ғылыми мақалалар жинағы**

АСТАНА, 2010

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л. Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ**

**КОМПАРАТИВИСТИКА ЖӘНЕ АУДАРМАТАНУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

**ҚР ҰҒА академигі Нұрғали Рымғали Нұрғалиұлының
туғанына 70 жыл толуына арналған
ғылыми мақалалар жинағы**

**АСТАНА
2010**

УДК 821.0

ББК 83.3қаз

К 52

*Ғылыми жинақты басуға Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің Ғылыми кеңесі ұсынған*

Редакция алқасы:

Гарбовский Николай Константинович (Россия), Антонио Памисес Бертран (Испания), Кротенко Ираида Абесаломовна (Грузия), Айдукович Йован (Сербия), Есембеков Темиргали Уразғалиевич (Казахстан), Олджай Тюркан (Турция), Людмила Беженару (Румыния), Абдигазиулы Балтабай (Казахстан), Фикрет Чингиз оглу Рзаев (Азербайджан), Ананьева Светлана Викторовна (Казахстан), Бейсембаева Жанаргуль Алибиевна (Казахстан) (жауапты шығарушы).

Жалпы редакциясын басқарған

*филология ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университетінің орыс филологиясы кафедрасының профессоры
Қ.Р. Нұрғали*

Компаративистика және аударматану мәселелері. 344 - бет

К 52

ISBN 978-601-7174-16-3

Жинаққа ғылым мен техникаға еңбегі сіңген қайраткер, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, академик НҰРҒАЛИ Рымғали Нұрғалиұлының туғанына жетпіс жыл толуына орай Қазақстан мен Ресей, Әзірбайжан, Испания, Түркия, Сербия, Румыния, Грузияның жетекші ғалымдарының аударматану, компаративистика, әлемдік әдеби процесс, әдеби байланыстар мен семиотикалық талдаулары негізіндегі ғылыми мақалалары енгізіліп отыр.

Жинақ әдебиеттанушы мамандарға, докторанттар мен магистранттарға, студенттерге, жалпы көпшілік қауымға арналған.

ISBN 978-601-7174-16-3

УДК 821.0

ББК 83.3қаз

К 52

СОДЕРЖАНИЕ

Рымғали Нұрғали..... 6

**РАЗДЕЛ I. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
КОМПАРАТИВИСТИКИ**

Майтанов Б. Р. *НҰРҒАЛИ* немесе ғалым – сыншы феномені..... 16

Ісімақова А.С. *Алаш ілімін танытқан Р.НҰРҒАЛИ*..... 28

Пралиева Г.Ж. *Әдебиеттанушы РЫМҒАЛИ НҰРҒАЛИ*..... 34

Ысқақова К.І., Мәкен С. *Айрықша ұлтжанды ғалым аға*..... 38

Д.Қамзабекұлы *Түрік мемлекеттерінде ортақ түрік әдебиеті мен тұлғаларын оқыту туралы*..... 43

Юнусов И.Ш. *Экуменистическая природа воззрений позднего Толстого*..... 52

Абдигазиулы Б. А.С. *Пушкин и Шакарим (о переводе повести «Метель»)*..... 64

Йован Айдукович. *Контактофраземы в македонском языке и их лексикографическая обработка*..... 69

Ананьева С.В. *«Культура на границах» в аспекте компаративистики*..... 82

Maria Andrei. *Заметки о фольклорном влиянии в некоторых повестях Н.В. Гоголя*..... 91

Garipova G.T. *Concept of the human and being in philosophic and esthetic context of Russian modernism of the XXth century: theory*. 95

Јован Ајдуковић (Београд)

**КОНТАКТОФРАЗЕМЕ
У МАКЕДОНСКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВА
ЛЕКСИКОГРАФСКА ОБРАДА¹**

Резиме: У овом раду на примеру македонске контактофраземе *човек во футрола* представљамо радну верзију речничког чланка македонског контактолошког речника адаптације контактофразема под руским утицајем.

Кључне речи: фразеолошка контактологија, руски утицај, контактолошке јединице, контактофразема

Проучавање језичких контаката и страних језичких утицаја главни је предмет лингвистичке контактологије. Њу примарно интересују екстралингвистички аспекти језичког утицаја, односно понашање доминантног језика у контакту, језика посредника, језика трансмитера, језика даваоца, као и адаптивне стратегије језика примаоца које омогућавају задржавање језичког утицаја, његово ширење или ограничавање². Наша фразеоконтактолошка истраживања ослањају се на контактолошку теорију изложену у књигама „Русизми у српскохрватским речницима. Принципи адаптације. Речник“ (Ајдуковић, 1997), „Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама“ (Ајдуковић, 2004а), „Контактолошки речник адаптације русизама у осам словенских језика“ (Ајдуковић, 2004б), као и у књигама о англицизмима Рудолфа Филиповића, једног од најзначајнијих представника загребачке контактолошке школе XX века (Filipović 1986, 1990).

¹ Рад је објављен у: XXXV научна конференција – лингвистика. Зборник со реферати. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура, 2010: 15-23; Зборник „Компаративистика“ (приређен у част академика Националне академије наука Републике Казахстан Р. Нургали), Астана, 2010: 69-81; Слајдови у PowerPoint-у: Балканска русистика, Универзитет у Софији, 2008, 34 слајда, <http://www.russian.slavica.org/article8822.html>; Електронска верзија рада: <http://www.russian.slavica.org/article8981.html>

²Терминологију дајемо према Ајдуковић 2004а; 2009.

У литератури су најчешће присутне четири контактолошке теорије. Прва се зове *теорија трансфера* према којој између језика у контакту постоји трансфер елемената (Filipović, 1986). Према *теорији копирања* током језичког контакта долази до копирања страних модела, односно до моделирања према страном обрасцу, аналогiji (Жлуктенко, 1974; Иљина, 1984). Према *компромисној теорији* при копирању плана израза допушта се трансфер или пренос страних значења (Ефремов, 1974). У нашим истраживањима ми се углавном ослањамо на *теорију активације и пресликавања* према којој је адаптација процес активирања латентних места и попуњавање празних места у језику примаоцу под утицајем доминантног језика даваоца према одређеним правилима (Ајдуковић, 2004а и др.).

Сваки лингвистички елеменат настао у одређеној доминантној контактної ситуацији активацијом или пресликавањем латентних односно празних места зовемо **контактема**. Контактема је сваки контактолошки обележени елеменат језика примаоца иза ког стоји контактолошки когнитивни смисао, неко знање и информација. Контактеме су носиоци информација о контактолошким особинама лингвистичких јединица. Лингвистичку контактологију интересује корелација која постоји између одређене контактне ситуације и језичке јединице која се у њој реализује. На сваком језичком нивоу спој између контактне ситуације и одговарајуће језичке јединице доводи до образовања различитих врста контактема. Контактема је релациони контактолошки елеменат који повезује различите језичке нивое у ситуацији језичког контакта и она је по правилу контекстуално маркирана. Тај елеменат може бити језичка јединица или класа на било ком нивоу. На фонетском нивоу разликујемо сегментне и супрасегментне контактеме (гласови, слогови, речи, искази, акценат у свим његовим видовима и интонација), док на другим нивоима и поднивоима контактеме представљају фонеме, графеме, морфеме, речи, грамеме, семе итд. Примера ради, класу чини фонема у одређеном положају у речи и редоследу јављања (детаљније в. у Ајдуковић, 2004а: 78-100). У македонско-руском језичком контакту разликујемо следеће типове контактема: *контактофонему* (уп. инвентар македонских фонема у контактолексему *агитка* и инвентар фонема у одговарајућем руском моделу), *контактопрозодему* (уп. мак. *апаратчик* и рус. *аппаратчик*), *дистрибутивну контактему* (уп. мак. *Кремљ* и рус. *кремљ*), *контактографему* (уп. мак. и рус. *агитка*), *контактодериватему* (уп. мак. и рус. *агитка*), *контактоморфему* (уп. мак и рус. *агитка*), *контактограмему* (уп. мак. и рус. *агитка*, *ж.р.*), *контактостилему* (уп. мак. и рус. *агитка*, *разг.*), *контакто-синтаксему* (уп. мак. *одушеви кого* и рус. *одушевить кого*), *контак-*

тосему (мак. *агитка, песма, статија и др. напишани заради агитација*), *контактолексему* (мак. *црносотенец, фурашка, свидетелство, предупреди*), *контактофразему* (уп. мак. *човек во футрола* и рус. *человек в футляре*) и *контактоконцептему* (мак. *Баба Јага*). Контактолексема је реч која има најмање једну самосталну контактему насталу под утицајем доминантног језика даваоца (Ајдуковић, 2004а). Осим делимично контактограмеме практично све друге контактеме могу у доминантној контактної ситуацији бити самосталне.

На фразеолошком нивоу основну контактолошку јединицу зовемо **контактофразема**. Контактофразема је контактолошки обележена фразема, односно фразеолошка комбинација контактолошки маркираних лексичких јединица језика примаоца. Контактолошка вредност контактофразема одређује се према доминантном језику у контакту. Једном утврђена контактолошка вредност контактофраземе може бити промењена под утицајем неког другог доминантног језика, она може да мења свој првобитни смисао, да памти нешто из своје прошлости, а сећање на ту прошлост може да утиче на њену употребу. Са социолингвистичке тачке гледишта доминирање једног језика не дешава се путем принуде, већ путем сагласности, идеологије, практичне употребе. Ова чињеница нас доводи до закључка да су контактофраземе предмет лингвистичке контактологије, а не само етимологије која треба да трага за првобитним облицима и значењима фразеологизама. Резултат таквог трагања зовемо „порекло фразеологизма“. Научник контактолог има задатак да прати процес адаптације контактофразема, бележи промене контактолошке вредности и њима управља.

У првој монографији посвећеној македонској фразеологији *Белешки за македонската фразеологија* Снежана Велковска издваја три фразеолошка слоја у македонском језику: словенски, балкански и интернационални (Велковска 2002). Словенски слој представљају „оније фразеологизми што отсуствуваат од балканските јазиици, или пак се сметаат за калка од словенскиот елемент на Балканот, а ги има во словенските јазиици, како во источните така и во западните словенски јазиици“. Према овом аутору „једен фразеолошки елемент се смета за балкански, ако отсуствува во другите индоевропски јазиици, и особено, ако отсуствува во словенските јазиици што не му припаѓаат на балканскиот јазичен сојуз“ (Велковска 2002: 76). Велики број македонских фразеологизама дошао је под утицајем турског језика. Интернационални слој у македонској фразеологији представљају фразеологизми античког порекла, затим они латинског и западноевропског порекла. У нашој картотеци македонских контактофразема налазе се и оне контактофраземе које носе контактолошку вредност „фразео-

лошки русизам“⁴. Грађу за контактолошки речник адаптације македонских фразеолошких русизама ексцерпирани смо из двојезичних и дескриптивних лексикографских извора и научних публикација (РМР, Чундева 1980 и др.). Као фразеолошке русизме означили смо, између осталог, следеће контактофраземе (у загради указујемо на руски модел, извор и на варијантни облик контактофраземе [/]): *укинување на крепостништвото* (отмена крепостного права, РМР 493), *органи на власта* (органы власти, РМР470), *леб насушен* (хлеб насушный, РМР390), *дом на културата* (дом культуры, РМР176), *прозорец во Европа* (окно в Европу, А.С. Пушкин), *човек во футрола* (человек в футляре, А.П. Чехов), *учебен предмет* (учебный предмет, РМР868), *светска историја* (всемирная история, РМР102), *воено училиште* (военное училище, РМР868), *граѓански обврски* (гражданские обязательства, Чундева 1980), *историски споменици* (исторические памятники, РМР515), *општествена сопственост* (общественная собственность, РМР447), *духовни интереси* (духовные интересы, РМР186), *свештен долг* (священный долг, РМР748), *смутно време* (смутное время, РМР770), *градски жител* (городской житель, РМР197), *нравствен долг* (нравственный долг Чундева 1980), *општествена сопственост* (общественная собственность, РМР447), *општествена положба* (общественное положение, РМР447), *општествени науки* (общественные науки, РМР447), *производствени односи* (производственные отношения, РМР657), *Државна дума* (Государственная дума, РМР185), *ударна бригада* (ударная бригада, РМР845), *царско самодржавие* (царское самодержавие, Чундева 1980), *животинско царство* (животное царство, РМР886), *детска градинка* (детский сад, РМР165), *мечешка услуга* (медвежья услуга, И.А. Крылов), *мртви души* (мертвые души, Н.В. Гоголь), *излишни луѓе* (лишние люди, И.С. Тургенев), *доведе во ред* (привести в порядок, РМР601), *не обрнувајте внимание* (не обращайтесь внимания, РМР86), *има работа* (иметь работу, Чундева 1980), *само по себе се разбира* (подразумевается само собой, РМР574), *нанесе смртоносен удар* (нанести смертельный удар, РМР844), *прави усилби* (прилагать усилия, РМР 860), *даде на суд* (отдать под суд, РМР806), *нанесе пораз* (нанести поражение, РМР599), *Сите среќни семејства си прилегаат едно на друго, секое несреќно семејство е несреќно на свој начин. // Сите среќни семејства се среќни на ист начин, а несреќните се несреќни на свој сопствен начин. // Сите среќни семејства личат едно на друго, а секое е несреќно на свој начин. // Сите среќни семејства личат едно на друго, додека сите несреќни семејства се несреќни на свој начин. // Сите среќни семејства се среќни на ист начин, но секое е несреќно на свој начин. // Сите среќни семејства се слични на себе,*

секое несреќно, е несреќно на свој начин. // Сите среќни семејства наликуваат, само несреќните се разликуваат (рус. Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастная семья несчастлива по-своему. // Все счастливые семьи счастливы одинаково, но идут-то они к этому разными путями. // Все счастливые семьи счастливы одинаково. Все несчастные – несчастны по-своему. // Все счастливые семьи – счастливы одинаково. // Все счастливые семьи счастливы одинаково, а все несчастные несчастны по-своему. // Все счастливые семьи – одинаковы, каждая несчастная семья – несчастлива по-своему. // Все счастливые семьи похожи, каждая несчастная несчастлива по-своему. // Все счастливые семьи похожи друг на друга, каждая несчастная семья несчастна по-своему. // Все животные равны, но некоторые животные более равны чем другие. [Л. Н. Толстој, „Ана Карењина“]).

Израда фразеолошког контактолошког речника је стратешки важан посао за сваку нацију и њен језик. Фразеолошки контактолошки речници с једне стране региструју контактофраземе, а с друге стране покажују степен њихове адаптације према методологији разрађеној у контактолошкој теорији. Контактлошки речник адаптације контактофразема има сличну структуру као контактолошки речник адаптације контактолексема (Ајдуковић 2004б). У даљем тексту на примеру контактофраземе *човек во футрола* приказаћемо изглед речничког чланка македонског контактолошког речника адаптације фразеолошких русизама (теоријски део видети и у Ајдуковић 2009).

Први део контактолошког речника адаптације фразеолошких русизама доноси контактолошки опис адаптације контактофраземе (ознака [1]). Овде желимо посебно да нагласимо чињеницу да се ми придржавамо дефиниције фразеологизма Антице Менац. Под *фразеологијом* у ужем смислу она подразумева „tzv. neslobodne skupove riječi, tj. one koji se ne stvaraju u govornom procesu, nego se reproduciraju u gotovom obliku kakav se ustalio dugom upotrebom“ (Menac, 1979: V). У ширем смислу *фразеологизми* су „skupovi riječi koji se nekim svojim karakteristikama razlikuju od frazeologije u užem smislu. Desemantizacija dijelova manje je provedena ili nije nimalo provedena, pa se značenje cijeloga skupa može izvesti iz značenja pojedinih dijelova“ (Menac, 1979: VII). У ову групу улазе термини, изрази у процесу фразеологизације и слободни изрази са чвршћом структуром. Наш фразеолошки контактолошки речник садржаће фразеологизме из обе групе.

Формални опис контактолошке адаптације исказујемо помоћу ознака или индекса за сваки појединачни ниво адаптације контак-

тофразема и то: за адаптацију ортографије свих компонената у структури контактофраземе, тј. трансграфематизацију [2], адаптацију акцента или трансакцентуацију [3], фонолошку адаптацију или трансфонемизацију [4], адаптацију структуре или трансструктуризацију [5], синтаксичку адаптацију или транссинтаксизацију [6], семантичку адаптацију или транссемантизацију [7], стилистичку адаптацију или трансстилизацију [8], парадигматску адаптацију или транспарадигматизацију [9] и концептуалну адаптацију или трансконцептуализацију [10]. На крају изводимо степен укупне или опште адаптације контактофраземе. Тип адаптације одређујемо према највећем индексу појединачних адаптација саставних компонената.

[1] **ЧОВЕК ВО ФУТРОЛА** е-д [2], Акц1 [3], Ф3/4 [4], Стр0 [5], Син0 [6], С0 [7], Стил [8], П1 [9], К0 [10], А2 [11] (А.П. Чехов) [12]

Тип *трансграфематизације* одређујемо према методологији датој у нашој теорији (Ајдуковић, 2004а). Тако, на пример, индексом [а] бележимо формирање ортографије саставних компонената контактофраземе према изговору модела, док индексом [г] означавамо формирање ортографије контактофраземе према комбинацији изговора модела и творбено-морфолошких законитости језика примаоца. Контактфразема *човек во футрола* се адаптира слободном трансграфематизацијом (обележавамо индексом [е]) што значи да се ортографија контактофраземе формира под утицајем ортографије руског модела и творбено-морфолошких специфичности македонског језика.

И тип *трансфонемизације* одређујемо према методологији датој у књизи Ајдуковић 2004а. Издвајамо нулту, прву делимичну, другу делимичну и слободну трансфонемизацију. Тип укупне или опште трансфонемизације зависи од највећег индекса појединачних адаптација саставних делова контактофраземе. Контактфразема *човек во футрола* адаптира се четвртим подтипом слободне трансфонемизације (Ф3/4).

Тип адаптације акцента или *трансакцентуације* одређујемо на основу квалитативних и квантитативних обележја акцента и његове дистрибуције унутар контактофраземе. Акценат у македонској контактофраземи *човек во футрола* налази се на првом (прва компонента) и другом слогу (друга компонента), док је у руском акценат на последњем (прва компонента) и другом слогу (друга компонента). За разлику од македонског акцента који је динамичан (експираторан), руски акценат је квантитативно-динамичан, одн. изговара се из-

разито дуго. Ова руско-македонска дистинкција онемогућава нулту трансакцентуацију контактофразема. Наш пример адаптира се делимичном трансакцентуацијом (Акц1).

Контактофраземе могу бити дводелне и троделне структуре или пак реченичне структуре. Према структури скупа речи оне су најчешће глаголске, именске, придевске и прилошке. Контактофразама *човек во футрола* и одговарајући руски фразеологизам састављени су по моделу именица+предлог+именица (N+prep+N). Када модел и реплика имају идентичну структуру, као што је у овом случају, онда говоримо о нултој *трансструктуризацији* контактофраземе (Стр0).

Код утврђивања синтаксичке адаптације или *транссинтаксизације* контактофраземе интересује нас степен слагања између структурног типа контактофраземе и њеног категоријалног значења. Тако, на пример, именичке контактофраземе имају именицу као главну компоненту и у реченици могу бити субјекат, објекат, именски део предиката. Како се у оба језика структурно-семантички модели поклапају, то практично значи да се контактофразама *човек во футрола* адаптира нултом транссинтаксизацијом (Син0). Према другој класификацији фразеолошких система овде је присутан модел Npers+Nobj, где Npers означава назив лица, а Nobj – назив предмета. Контактофразама *човек во футрола* се адаптира нултом транссинтаксизацијом и у случају да се определимо за модел који обухвата означавање врсте речи модела са указивањем индекса морфолошког облика. Тако руском моделу Nnom+v+Nlok одговара македонска реплика са израженом семантиком [*] падежа локатива помоћу предлога *во* (N*nom+во+N*lok).

Адаптација контактофразема на семантичкој равни се проводи према трипартитној методологији, што значи да контактофраземе пролазе нулту, делимичну или слободну *транссемантизацију* (Ајдуковић 2004а, Filipović 1986). И на семантичком нивоу се македонска контактофразама *човек во футрола* подудара са одговарајућим руским моделом, односно за њу кажемо да пролази нулту семантичку адаптацију (C0). Уп.:

рус. *человек в футляре*

о том, кто замкнулся в кругу узких, мещанских интересов, отгородился от реальной жизни, боится нововведений и перемен (Грамота.ру)

мак. *човек во футрола*

тој кој се затвара во рамките на тесни малограѓански интереси, се оградува од реалниот живот, се плаши од промени, нови работи, кој е во калап, малодушен, формалист и кого за тоа го осудуваат.

Степен испитивања фразеостилистичке адаптације контактофразема утврђујемо на исти начин као што смо то радили и код утврђивања *лексичко-стилистичке адаптације* контактолексема (Ајдуковић 2004а). У одређивању трансстилизације утичу фразеостилистичке вредности и тип транссемантизације. Фразеостилистичку вредност контактофраземе одређујемо на основу критеријума простирања (дијалекатска, индивидуална, неодомаћена, покрајинска контактофразема), старине (архаична, нова, застарела контактофразема), употребе (општа, посебна контактофразема) и типа значења (контактофразема вулгарног, експресивног, историјског, ироничног, преносног, песничког и неког другог значења). Наш македонски пример се адаптира нултом *трансстилизацијом* (Стил0).

Утврђивање степена *транспарадигматизације* или парадигматичности одн. променљивости контактофразема подразумева утврђивање промене облика поједине компоненте контактофраземе у зависности од контекста. Промена облика је условљена формално-граматичким разлозима. Нултом транспарадигматизацијом адаптиране су контактофраземе код којих је немогућа било каква промена унутар структуре. Илустративни примери уз контактофразему *човек во футрола* покажују да се она адаптира делимичном транспарадигматизацијом (П1) због промене која је морфосинтаксички условљена код једног члана контактофраземе (*човекот* во футрола).

» Можете ли да си замислите дека тој наставник по грчки јазик, тој човек во футрола еднаш за малку ќе се оженеше (А.П. Чехов, «Човек во футрола»);

» Во Баденвалер умре Антон Павлович Чехов, руски новелист, раскажувач и драмски писател. Најпознати негови дела се драмите "Галеб", "Три сестри", "Вујко Вања" и "Вишновата градина", како и збирките раскази "Човекот во футрола", "Куќа на кат", "Селани" и други (Македонска информативна агенција, mia.com.mk).

Трансконцептуализацијом утврђујемо степен подударања модела и реплике на когнитивно-концептуалном нивоу. У руском језику фразеологизам *человек в футляре* репрезентује концепт „человек“, а у оквиру теме „свойства“ и концепте „страх“, „трусость“, „косность“, „инертность“, док македонска контактофразема концепте „страх“, „плашљивост“, „кукавичлук“, „укалупљеност“, „ускогру-

дост“. Дакле, између руског модела и македонске контактофраземе постоји поклапање концепата и активација идентичног когнитивног контекста (K0). Уп.:

рус. *человек в футляре*
[Человек > Свойства > Страх > Трусость > Косность, инертность]
мак. *човек во футрола*

[Човек > Особине > Страх > Плашљивост, Кукавичлук > Укалупљеност, ускогрудост]

Тип *укупне (опште) адаптације* одређујемо према највећем индексу појединачних адаптација. Уп.:

мак. *човек во футрола*
 $e-(д)+Акц1+Ф3/4+Стр0+Син0+С0+Стил0+П1+ K0 = A2$

Други део контактолошког речника адаптације фразеолошких русизама садржи информацију о извору из кога је ексцерпиран руски модел.

У **трећем делу** речничког чланка налазе се фразеолошке варијанте и модификације контактофраземе. Варијативност подразумева промену облика контактофраземе независно од контекста. Модификације су најчешће правописног карактера. Уп.:

мак. вар. *лице во футрола, луѓе во футрола, луѓе во калап, мод. човек-калап* (Google)

рус. вар. *доктор в футляре, актер в футляре, душа в футляре, младенец в футляре, люди в футляре* (Национальный корпус русского языка)

Информација о језицима посредницима, етимолошки коментар, подаци о структурним и концептуалним својствима контактофраземе и модела налазе се у **четвртом делу** речничког чланка. Контактфраземе могу бити дводелне, троделне структуре, могу извирати из различитих облика метафора и стварати различите концепте у којима се тематски или концептуално групишу омогућавајући нам да разумемо њихово фразеолошко значење. Овај део речничког чланка код контактофраземе *човек во футрола* изгледа овако:

оп: рус. (Чехов 1898; прев.); + нем. [настао према истоименој причи А. П. Чехова из 1898. године; први пут се овај фразеологизам употребљава у писму које је Чехов 19.11.1899. упутио М. П. Чеховој]; [N+prep+N]; [Човек > Особине > Страх > Плашљивост, Кукавичлук > Укалупљеност, ускогрудост]

Пети део указује на значење контактофраземе, илустративни пример, даје опис семантичких промена и парадигматичности.

□ тој кој се затвара во рамките на тесни малограѓански интереси, се оградува од реалниот живот, се плаши од промени, нови работи, кој е во калап, малодушен, формалист и кого за тоа го осудуваат. » Можете ли да си замислите дека тој наставник по грчки јазик, тој човек во футрола еднаш за малку ќе се оженеше (А.П. Чехов, «Човек во футрола»); » Во Баденвалер умре Антон Павлович Чехов, руски новелист, раскажувач и драмски писател. Најпознати негови дела се драмите "Галеб", "Три сестри", "Вујко Вања" и "Вишновата градина", како и збирките раскази "Човекот во футрола", "Куќа на кат", "Селани" и други (Македонска информативна агенција, mia.com.mk).

Спајањем свих пет делова добијамо изглед радне верзије речничког чланка контактолошког речника адаптације македонских контактофразема под руским утицајем.

ЧОВЕК ВО ФУТРОЛА е-(д), Акц1, Ф3/4, Стр0, Син0, С0, Стил0, П1, К0, А2 (А.П. Чехов)

человек в футляре (ФМ1990)

вар. *лице во футрола* (А. П. Чехов)

вар. *луѓе во футрола* (Утрински весник, 16 октомври 2006)

вар. *луѓе во калап* (Google)

мод. *човек-калап* (М.М., Кон претставата "Облачна исповед")

оп: рус. (Чехов 1898; прев.); + нем. [настао према истоименој причи А. П. Чехова из 1898. године; први пут се овај фразеологизам употребљава у писму које је Чехов 19.11.1899. упутио М. П. Чеховој]; [N+prep+N]; [Човек > Особине > Страх > Плашљивост, кукавичлук > Укалупљеност, ускогрудост]

□ тој кој се затвара во рамките на тесни малограѓански интереси, се оградува од реалниот живот, се плаши од промени, нови работи, кој е во калап, малодушен, формалист и кого за тоа го осудуваат. » Можете ли да си замислите дека тој наставник по грчки јазик, тој човек во футрола еднаш за малку ќе се оженеше (А.П. Чехов, «Човек

во футрола»); » Во Баденвалер умре Антон Павлович Чехов, руски новелист, раскажувач и драмски писател. Најпознати негови дела се драмите "Галеб", "Три сестри", "Вујко Вања" и "Вишновата градина", како и збирките раскази "Човекот во футрола", "Куќа на кат", "Селани" и други (Македонска информативна агенција, mia.com.mk).

Приказану концепцију контактолошког речника адаптације контактофразема применићемо и у изради контактолошких речника других словенских језика.

Литература

(Ајдуковић 1997) Ј. Ајдуковић, Русизми у српскохрватским речницима. Принципи адаптације. Речник. Фото Футура, Београд, 1997, 331 стр.

(Ајдуковић 2004а) Ј. Ајдуковић, Увод у лексичку контактологију. Теорија адаптације русизама. Фото Футура, Београд, 2004, 364.

(Ајдуковић 2004б) Ј. Ајдуковић, Контактлошки речник адаптације русизама у осам словенских језика, Фото Футура, Београд, 771

(Ајдукович 2009) Ђ. Ајдукович, „Структура и основное содержание монографии „Введение во фразеологическую контактологию. Теория адаптации фразеологических русизмов“, Studia Russica, Budapest, 2009: 147-155.

(Велковска 2008) С. Велковска, Белешки за македонската фразеологија, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 2008, 183 стр.

(Велковска 2008) С. Велковска, Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник, Скопје, 2008.

(Ефремов 1974) Л.П. Ефремов, Основы теории лексического калькирования, Алма-Ата, 1974.

(Жлуктенко 1974) Ю.А. Жлуктенко, Лингвистические аспекты двуязычия, Киев, 1974.

(Ильина 1984) Л.А. Ильина, „Методологические проблемы исследования процесса лексического заимствования“, Лексика и фразеология языков народов Сибири, Новосибирск, 1984.

(РМР) Н. Чундева, М. Најческа-Сидоровска, С. Накев, Руско-македонски речник, Филолошки факултет, Скопје, 1997.

(Чундева 1980) Н. Чундева, Русизмите во македонскиот литературен јазик, докторска дисертација, Филолошки факултет, Скопје

(Menac 1979), Rusko hrvatski ili srpski frazeološki riječnik u redakciji Antice Menac, Školska knjiga, Zagreb, 1979.

(Filipović 1986) R. Filipović, Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičkih dodira, JAZU, Školska knjiga, Zagreb, 1986.

(Filipović 1990) R. Filipović, Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo – razvoj – značenje. JAZU, Školska knjiga, Zagreb, 1990.